

SZEMLE.

Középeurópai nevelésügyi értekezletek.

A folyó év kezdetén egyszerre három német folyóiratban találkoztunk azzal a gondolattal, hogy a központi hatalmak népei között a katonai, gazdasági és egyéb, készülődő kapcsolaton kívül a nevelés ügyében is szükséges közelebbi érintkezésnek létesülnie.

A cikkek ezek: - *R. Schulze*, Középeurópai népiskolai értekezet (Neue Bahnen 1915, 1. f.), *G. Röhl*, Középeurópa. A tanítóegyesületek új feladata (Die Deutsche Schule 1916, 1. f.), *Kemény Ferenc*, Művelődési közösség (Kulturgemeinschaft. Eine Anregung. Neue Jahrbücher für Pädagogik 1916, 1. f.). Mindhárom író ugyanarról beszél: a most együtt harcoló népek szellemi egységének megteremtéséről, azaz előkészítéséről. A két német megegyezik abban, hogy csupán a népiskolára gondol; mindhárom egyetért abban, hogy semmiképen sem szabad a tervezett és óhajtott egyesülésből a kisebb népek szellemi leigázásának következnie. Egészen eltérnek azonban egymástól abban, ahogyan ezt a közeledést létrehozni akarják. A gondolat erejét mutatja különben, hogy a teljesen egyidőben megjelenő cikkek egymástól tökéletesen függetlenek, egymásról nyilvánvalóan nem is tudnak.

Schulze a szövetségesek tartós összeköttetését csak «lehetően egységes szellemi kultúra» alapján tartja lehetségesnek; szükséges tehát főképen az egyes államok népnevelését juttatni lehetően szoros kapcsolatba, mivel a nép műveltségét a népiskola határozza meg. E kapcsolat létesítésére legelső feladat: a középeurópai népek körében olyan népiskolai értekezet egybehívása, amely kizárva minden politikát, tisztán tudományos tanácskozást folytatna a népművelés általános feladatairól, a nevelés tudományának és művészetének közös ápolásáról és a feladatok érdekében kívánatos tevékenység módjairól. A kapcsolat állandó ápolására ez az értekezet folyóiratot is adna ki, de ebben pártpolitikai és iskolapolitikai kérdéseket nem tárgyalnának, mert az egész tervezetben a pusztán tudományos pedagógiai kérdéseké a főhely. Ezek a kérdések: a tankötelezettség, az iskola-fenntartók (állam és község), a népiskola szervezete, a kisegítő-iskolák, népfőiskolák, a népiskolai testi nevelés, a legújabb újító törekvések (esztétikai nevelés, munkaiskola, a neveléstudomány kísérleti megalapozása) s esetleg más tárgyak. *Schulze*, a pedagógiai kísérletezés buzgó híve és folytatója, első tárgynak éppen ezt javasolja; ezt tartja leginkább alkalmasnak a különféle nemzetek fiainak egyesítésére, mivel ekkor általános emberi eszményekről lenne szó s nem is

érintenék az egyes országok vallási és nyelvi sajátosságait. Az értekezlet egyébként nem hozna határozatokat, csak indításokat adna s ami a fő: az illető országok legjelentékenyebb pedagógusai ezeken az értekezleteken rendszeresen találkozának és a kölcsönös megismerkedésből a nevelésügyi törekvések egysége fakadhatna.

E javaslat ellen azt vetette *Die Deutsche Schule* (1916, 2. f., 112. l.), hogy vajjon ki jelöli meg ezeket a legjelentékenyebb pedagógusokat s lehetséges-e ezektől azt várni, hogy a maguk pénzén vegyenek részt ebben a munkában? Kérdezhetne volna azonban azt is: vajjon éppen a pedagógiai kísérletezés kérdései csakugyan azokat gyűjtenék-e össze, akik a saját népek nevelésének legtágabb szemhatárú figyelői és folytatói; nem eshetnék-e meg, hogy egyoldalú és szűkkörű emberek jelenjenek meg egy-egy nemzet képviselőiként? Elvégre igaz, hogy ez ellen nincs semmi biztosíték. Nem biztosíték az sem, amit Röhl mond, hogy az országos egyesületek megbizottáiból alakuljon állandó középeurópai bizottság; az sem, amit Kemény F. már az egészen nemzetközi értekezlet alakjául is javasolt, hogy a kormányok küldötteiből álljon a középeurópai oktatásügyi értekezlet. S megfordítva, igaz az is, hogy ha pl. — szándékosan elhunytat említve — Meumann lenne a tervezett értekezlet szellemi vezetője, akkor ott a pedagógiai kísérletezés ügyei egyszerre kiemelkednének gyakran észlelhető szűkkörűségökből.

Ha pedig a többi, felsorolt tárgyat nézzük: vajjon ki hinné, hogy az egyetlen esztétikai nevelést kivéve, a többiek nem éppen azt idéznék elő, amit Schulze olyan komolyan akar kirekeszteni, t. i. a politikai, iskolapolitikai ellentétek jelentkezését?! Hiszen a nevelés ügyének bármelyik időszerű kérdését gondoljuk is végig, ezekhez az ellentétekhez jutunk. Oda jutnak azok is, akik ezekről nem beszélnek, de saját álláspontjukat következetesen érvényesítik. Azonban az ellentétek nyilatkozása nem is baj; legalább megismerjük egymást, okulunk egymás érveiből s úgy sem akarván bármit is kötelezően elhatározni, számtalan tanulsággal békében válhatunk el az ellenkező véleményüektől is. Azt hiszem, ezeknek az értekezleteknek éppen ilyen okulás lenne a fő célja; egyes országok művelődési viszonyairól, törekvéseiről, eredményeiről, akadályairól való előterjesztések adnák a hivatalos alkalmat a találkozásra és fesztelen megbeszélésre jelentékeny és jelentéktelen, azaz elismert és ismeretlen pedagógusok között. A tudományos munkálkodás egyöntetősége nem kíván sokadalmakat; tudományos vita nem is lehetséges ötpéreces beszédek engedő kongresszusi szabályzatok keretében.

Schulze javaslata teljesen megvalósulhatna, ha a *Bund für Schulreform* alapszabályait a vezetőség ilyen értelemben módosítaná

és nem-németeket is felvenne. Ez a gondolat különben 1913 októberében, a Bund bresliai nagygyűlésén is felmerült (egy előzetes értekezleten vetettem fel) s megvalósítására is történt annyi, hogy néhányan magyarok tagjai vagyunk e szövetségnek. Ugyanígy van több tagja hazánkból a német Gymnasialvereinnak stb. Ezen az úton könnyű lenne tovább haladni.

A másik cikk írója, *Röhl*, ha jól tudom, a német tanító-egyesület elnöke. E minőségéből érthető, ha Naumann (Mitteleuropa) hatása alatt foglalkozva a nevelésügyi, közművelődési közeledéssel, azt nézi: mit tehetnének erre nézve a német tanítók egyesületei. Az eddig jórészt csak németországi és ausztriai német tanítók között történt kölcsönös látogatásokból állandó dolgozó közösséget óhajt fejleszteni; eddig csupán a «német gondolat» vonzotta át a határon mindkét félt, ezután a nem-németekkel is meg kell ismerkedni, együtt kell dolgozni, mert immár politikai és nem népi szempontok az irányadók. Németország, Ausztria és Magyarország tanító-egyesületei alakítsák meg a tanító-egyesületek középeurópai választmányát, azzal a céllal, hogy szorosabban egymáshoz fűzve az egyesületeket, tagjaik útján a középeurópai lakosságban ébresszék fel s erősítsék a közösség tudatát. A választmány álljon az egyesületek által választott, körülbelül 40 tagból. A feladatokat nem részletezi. Kívánatosnak mondja azonban, hogy előbb az egyes népek egyesületeinek a szövetsége jöjjön létre.

Ez a gondolat minden különös nehézség nélkül valósulhatna s el lehet gondolni, hogy ezektől az értekezletektől sok jó származnék, főként a néptanítóság szervezkedése terén. Közvetlenül a nevelés terén is, de csak akkor, ha ezek a választmányi ülések egyrészt a megbízó egyesületekben már tisztázott kérdésekről tanácskoznak, másrészt meg számíthatnának arra, hogy javaslataikat az egyes kormányok figyelembe veszik. Lehetséges ugyan, hogy a háború után általánosabb lesz majd egy-egy tanügyi lap közlésének a hatása is és az értekezletről szóló tudósítások hozzájárulnak annak a «középeurópai lélek»-nek a neveléséhez, aminek a megerősödését Naumann nyomán *Röhl* is kívánja.

Mindkét cikknél szélesebb körű, mert nem egyedül a népiskolára gondol, s messzebbre néz, mert a siker biztosítékát is keresi *Kemény Ferenc* dolgozata. Az ő szemében a tanítóság értekezlete nem egyetlen mód a nép lelki közelítésének előkészítésére. Javasolja a szünidei tanuló-cserét, tanítók kicserélését, szünidei tanulmányutakat, egyes iskolafajok tanítói (tanári) egyesületeinek szorosabb érintkezését és gyűléseik kölcsönös látogatását. Mindez módja lenne a személyes ismerkedésnek, kölcsönös hatásnak. A szervezett értekez-

letet hivatalos jellegűnek óhajtja; a kormányok közös megegyezése nélkül úgy sem lehet az értekezleteknek semmi foganatja és csak így lehet előkészíteni alaposan a nagy feladatok megoldását.

Keménynek ezt a cikkét úgyis lehet tekintenünk, mint feleletet a másik kettőben megszólaló felhívásra: látszik belőle részünkről is az együttérzés fokozására a készség; látszik, hogy nem jut eszünkbe a német erő vezetésre hivatott voltát ezen a téren sem tagadni; őszintén elismeri, hogy a németektől a művelődés terén sokat tanultunk s hogy ezután is többet vehetünk onnan, mint amennyit nekik adhatunk. Azonban éppen ilyen egyenesen és ismételtelen kifejezi azt is, hogy eszünkben sincs egyszerűen elhagyni magunkat; elvárjuk nemzeti sajátosságainknak és műveltségünk értékének elfogulatlan elismerését, nyelvünk megbecsülését és művelődésünk magyar irányának tiszteletben tartását. Ezért a cikkért a szerző részünkről őszinte köszönetet érdemel. Örülünk a megjelenése szerencsés időpontjának is, mert így viszont a másik két cikknek van felelet-íze éppen a most felsorolt kívánságokra vonatkozóan. Schulze is, Röhl is hangoztatja, hogy a németeknek nem lehet céljuk a többiek érzékenységének a megsértése, hanem éppen teljesen elismerik a népek sajátosságait, értékét, szellemi szabadságát; magukat korántsem tekintik úgy, hogy egyedül ők adnak a többinek mindent, hanem készek és vágynak átvenni másoktól is, ami ott értékes.

Ezen fordul majd meg teljesen, hogy milyen lesz a magyarság helyzete ezeken az értekezleteken, bármilyen alakban létesülnek is; azon tudniillik, hogy mit tudunk ott felmutatni, amit a többiek értékesnek ismerjenek el. Elsősorban arra van szükség, hogy magunkat ismerjük meg, egymás értékét; a magunk feladataival legyünk tisztában, hogy ne avatkozzunk idegen feladatokon való tanakodásokba s ne vegyük át onnan, ami itthon is van, vagy amire nekünk nincs szükségünk; magunk csináljuk meg és valósítani is kezdjük a nekünk való terveket, mert enélkül a legnagyobb önmérséklésre törekvő német is csak visszaesik a leckéztető hangba. Azok az értekezletek valahogyan bizonyosan megalakulnak. Ott kell lennünk, de előbb igen komolyan neki kell készülnünk, hogy lehetősen kevésbé szoruljunk a többiekre és majd nagyon meg kell gondolnunk, hogy ki legyen ott a mi képünkben.

Azzal tisztában kell lennünk, hogy e tervek tudomásul vételével a «középeurópai gondolat» súlyos kérdését még nem oldottuk meg. Ezért e sorok célja jóformán csak a híradás. Követnie kell ezt magyar részről a nevelésügyi következmények alapos megfontolásának.